

RESSENYES

Simon i Tarrés, A. (dir.). *Diccionari d'Historiografia Catalana*. Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 2003. 1222pp.

---

per David Gallardo i Capsada

1. Si bé es disposa de diccionaris d'història de Catalunya, fins ara no es comptava amb una obra de referència que recollís els noms i els conceptes fonamentals de la historiografia catalana. Cobrir aquesta mancança ha estat l'objectiu de la publicació del primer Diccionari d'historigrafia catalana, a Barcelona l'any 2003, dins de la col·lecció de diccionaris de l'Enciclopèdia Catalana.

2. Si per historiografia s'entén l'anàlisi de les diferents interpretacions de la realitat històrica, un diccionari d'historigrafia catalana ha de tenir en compte les persones, els documents i les idees vinculades a la creació dels discursos sobre la història de Catalunya. El projecte del Diccionari respon, doncs, a la necessitat d'agrupament ordenat de coneixement científic, d'una banda, i de significació nacional, de l'altra. Perquè, evidentment, les maneres d'elaborar les explicacions sobre la història catalana formen part de l'espai sociocultural i identitari del país.

Què s'hi inclou?

3. El Diccionari d'historigrafia catalana, format per un volum molt nodrit de 1222 pàgines, abarca des de qüestions generals fins a punts particulars, que es recullen i s'expliquen en poc menys de 2000 entrades, en ordenació alfabètica discontinua.

4. L'àmbit geogràfic del Diccionari va molt més enllà de Catalunya i, de fet, es correspon al conjunt dels Països Catalans. Del total d'entrades, al voltant d'un 45 % es dediquen a qüestions pròpies de Catalunya, un 23 % fan referència al País Valencià, un 12 % posen el punt de mira en les illes Balears i un 6 % s'aproximen a la panoràmica de la Catalunya Nord. Cal entendre que un bon gruix d'entrades no se centren en un espai concret, sinó que més aviat lliguen diferents indrets dels Països Catalans, i més si es tenen en compte les demarcacions territorials del passat com, per exemple, la Corona d'Aragó. A aquestes dades relatives s'hi afegixen d'altres espais geogràfics que s'hi vinculen, com és el cas de Sardenya, Sicília, Nàpols, Aragó, Múrcia, Castella, Andalusia, Madrid, Espanya, Andorra, França, Portugal, Mèxic, Argentina, Gran Bretanya o Estats d'Units d'Amèrica. Vet aquí l'amplitud espacial del Diccionari.

5. Pel que fa a l'àmbit cronològic, respon a l'existència i a la conservació documentals i, per tant, es desplaça des de les cròniques de l'Alta Edat Mitjana fins als més recents treballs, especialitzacions i tendències historiogràfiques.

6. Un 70 % de les entrades del Diccionari són de caràcter biogràfic, entenent que una de les principals voluntats d'aquesta obra és disposar d'un cens dels noms dels qui s'han dedicat a l'estudi de la història i dels qui han treballat o incidit en la historiografia catalana. Així, en bona part s'inclouen els historiadors catalans –des dels cronistes medievals fins als autors contemporanis nascuts fins l'any 1940, per bé que autors de generacions posteriors també hi són presents-, la seva producció, obra i pensament, així com les aportacions dels estudiosos forans de la realitat catalana. El conjunt de veus d'autors mostren la pluralitat d'aportacions en disciplines i àmbits d'estudi i d'actuació, i és per això que figuren noms de cronistes, historiadors, polítics, arxivers, literats, periodistes, investigadors, divulgadors, teòrics, editors, testimonis directes, patrons o mecenes d'institucions, geògrafs, metges, religiosos, filòlegs, pedagogs, ambientòlegs i un llarg etcètera d'etiquetes. Per a cada historiador o personatge consten les informacions següents: la identificació en nom -i pseudònims o variants si existeixen-, lloc i data de naixement i mort; la seva especialització temàtica i la seva ubicació sociocultural i cronològica; una biografia; la seva producció historiogràfica o la dimensió historiogràfica de la seva producció intel·lectual; la localització del seu fons personal i una bibliografia d'ell i sobre ell. Evidentment es tracta de personatges de diferents cronologies: del total d'entrades biogràfiques, aproximadament un 4 % el formen autors vinculats a l'època medieval, un 27 % responen a noms pertanyents a l'època moderna i un 69 % són d'època contemporània. Per tant, queda ben manifest que com més recent en el temps, de més volum d'informació es disposa. Tots ells han influït en el desenvolupament de la ciència històrica als Països Catalans. Però i elles? Tan sols un 2 % de les entrades biogràfiques és dedicat a veus de dones.

150

7. El 30 % restant de la totalitat d'entrades del Diccionari el formen les no biogràfiques, que es poden agrupar en quatre grans grups:

a) Les escoles, els conceptes fonamentals, les grans polèmiques i les tendències historiogràfiques fins a les especialitzacions més recents, que han incidit de manera interdisciplinària en la definició de les grans etapes historicoculturals dels Països Catalans. Es tracta d'acotar els conceptes i de mostrar una evolució diacrònica del pensament, les línies d'estudi, les característiques i els autors principals, així com les publicacions, les institucions i els òrgans que hi són vinculats.

b) Les institucions científiques –acadèmies, instituts, universitats, societats, ateneus, entitats, grups...- i els centres d'estudi locals, les aportacions dels quals suposen els impulsos i la divulgació de la recerca històrica tant en publicacions escrites com en l'organització de jornades, congressos i col·loquis. Les diferents institucions són identificades des de la seva fundació, caracteritzant-les pel seu àmbit geogràfic i cultural, així com per l'interès historiogràfic que se'n desprèn, tot assenyalant-ne els principals membres així com les publicacions, activitats i serveis. En aquest grup també cal incloure els centres documentals i bibliogràfics –arxius, biblioteques, museus...-, dels quals s'exposen les seves seves i les característiques i les possibilitats dels seus fons.

c) Les obres cabdals i les col·leccions documentals de la historiografia dels Països Catalans, que són identificades i referenciades, tot ressenyant una síntesi dels seus continguts, situant-les en el seu context i apuntant, si escau, les diferents reedicions, revisions i traduccions.

d) Les revistes i les publicacions periòdiques, per on es vehicula la divulgació de la ciència històrica.

8. És per tot això que el Diccionari d'historiografia catalana suposa disposar d'un inventari global i pluridisciplinar, d'un repertori ordenat, exhaustiu i sistemàtic, ple de referències bibliogràfiques o lectures, sempre des del punt de mira historiogràfic.

Una obra col·lectiva

9. El Diccionari destaca com a obra de nombrosos i importants esforços de recerca i de reflexió: buidatges d'informació, d'obres i fonts; bases de dades; treballs de síntesi; distribució de tasques i camps d'anàlisi per dominis temàtics o especialitats; selecció i categorització del llistat de veus; informes territorials i temàtics d'arreu dels Països Catalans; contactes i assessorament de persones i institucions; criteris unificadors de redacció de les veus; complementarietats i treball en equip; recerca de finançament econòmic... Es tracta, en definitiva, d'una obra col·lectiva, però amb unitat d'acció.

10. Les diferents tasques han estat portades a terme per pràcticament 250 persones i tot un equip de redacció dirigit per Antoni Simon i Tarrés, catedràtic d'Història Moderna de la Universitat Autònoma de Barcelona, juntament amb Jordi Casassas i Ymbert i Enric Pujol i Casademont com a codirectors i amb Josep Termes i Ardèvol com a assessor general. Entre tot el conjunt d'especialistes, caldria destacar, entre d'altres, els noms de P. Freedman, J.M. Fullola, A. Furió, P. Guichard, M. Mayer, A. Riera i Melis i J.M. Salrach en arqueologia i història antiga i medieval; A. Balcells, E. Belenguer, J. Casassas, P. Molas, B. de Riquer, P. Ruiz Torres, E. Serra i J. Sobrequés en història moderna i contemporània; J. Becat, J. Fontana, R. Garrabou, T. Glick, S. Riera i Tuèbols i V. Rosselló en història econòmica, geografia i història de la ciència; L. Badia, E. Duran, A. Ferrando, M. Jorba, T. de Montagut, J.M. Sans i Travé i J.M. Terricabras en història del dret, de la literatura, de la filosofia i en arxivística. Les sigles al peu de cadascuna de les entrades del Diccionari identifiquen el gran estol de col·laboradors i col·laboradores. En aquest sentit, cal assenyalar que d'un total de 249 noms, 41 són de dones, que equival a un 16,5 % de veu femenina en la confecció del Diccionari. Si més amunt, en tractar de les entrades biogràfiques, ja apuntàvem el protagonisme descarat de la masculinitat, fins i tot en la confecció d'aquesta obra de l'any 2003, l'autoria manté una dedicació de gènere desigual.

El significat com a referent

11. El Diccionari d'historiografia catalana, a més d'afegir-se al conjunt d'obres sobre la significació històrica de Catalunya, suposa un reclam valoratiu de la seva complexa tradició historiogràfica. En aquest sentit, és una obra pionera, sense antecedents ni referents en l'àmbit editorial català.

12. Es tracta d'una obra que s'adreça a tota persona que tingui interès per a conèixer les aportacions teòriques, empíriques i metodològiques dels estudiosos i les estudioses de la història al llarg del temps. Així, figura com a base per a la pròpia història de la ciència històrica catalana i, de fet, significa un bon punt de partida per al repte de l'elaboració d'una història de la historiografia catalana. Però en cap cas es tracta d'una base finida i sense possibilitats de créixer: el Diccionari no pretén ser definitiu, sinó constituir un estímul per al desenvolupament del coneixement historiogràfic, al qual s'hauran d'anar afegint noves troballes, els historiadors de l'àmbit propi de la historiografia catalana nascuts després de l'any 1940, o l'estat de la qüestió de temes concrets i els nous debats.

13. El Diccionari pren valor com a obra de referència per al reflex, per a la contextualització i per a la difusió de la tradició historiogràfica i de la pròpia investigació històrica. Com a obra que posa novament en contacte els territoris dels Països Catalans. Com a garantia de la memòria històrica i contra l'oblit de molts noms. Com a recopilador de les fonts de la història, del què hi ha i on es troba. Com a reconsideració de moltes nocions conceptuals. Com a reflex del què s'ha fet i del que queda per fer. Com a mostra de les tendències, dels interessos, dels tractaments, dels punts de mira, dels estils i dels camins seguits, així com de les mancances. Com a contribució decisiva al reconeixement d'una tradició historiogràfica catalana potent i sòlida, amb un bon feix d'impulsos institucionalitzadors. Com a eina per a la docència i la recerca, guia de lectura i font de recursos bibliogràfics. Com a obra general de consulta i de formació cultural.

14. En definitiva, com a important gruix de dades i d'arguments per a la valoració de la història: d'una història plural i integral. Tot plegat per afermar les arrels culturals i patrimonials de la identitat catalana. Perquè el que es fa avui és fruit dels fonaments de l'ahir.